

Niels Kadritzke

Demokratisering eller re-turbanisering?

Etter at det islamske Rettferdighets- og utviklingspartiet (AKP) vant valget i juli, har fundamentene til den sekulære tyrkiske staten begynte å briste. AKP ønsker å reformere grunnloven for å gjøre den mer demokratisk. Ortodokse kemalister svarer med å anklage statsminister Erdogan og president Gül for å ville innføre et Iran-lignende system. Men det dreier seg hovedsakelig ikke om statsledernes tro eller militærets rolle som garantist for en sekulær stat. Sakens kjerne er hvor mye makt kemalistene egentlig har.

Republic of fear Front page headline of Turkish daily Radikal on 30 January 2008.

29. oktober. Tyrkias nasjonaldag. Alt virker perfekt. President Abdullah Gül og generalstabssjefen Yasar Büyükanit inspiserer troppene. Det kurdiske arbeiderpartiet PKK og krisen ved grensen mellom Tyrkia og Irak har ført til en gjenforening av de to grenene av den utøvende makt: den sivile (ved regjeringen) og den militære (ved presidenten). Uenighetene mellom militæret og myndighetene er bare midlertidig dysset ned, noe et fotografi som en måned tidligere var på førstesidene til alle avisene i landet viser klart og tydelig. Da president Gül kom tilbake fra sin første offisielle utenlandsreise sammen med sin hustru, fikk de en heller kjølig mottakelse.

En general i velkomstkomiteen snudde ryggen til presidentparet fordi fru Gül gikk med skaut. For ikke å "provosere", holder presidentfruen seg ofte langt unna de offisielle seremoniene hennes ektemann må være til stede på.

Konflikten mellom regjeringen til Recep Tayyip Erdogan fra Partiet for rettferdighet og utvikling (AKP), som ikke fornekter sitt muslimske grunnlag, og militæret, som fremmer de sekulære kemalistenes syn,¹ har hardnet til siden høsten 2007. AKPs valgseier og valget av Erdogans forhenværende utenriksminister som president, har endret styrkeforholdet mellom de to leirene. Presidentembetet har lenge vært ansett som en instans som forsvarer arven etter Mustafa Kemal Atatürk, men for første gang kontrollerer AKP også denne grenen av den utøvende makt. President Güls forgjenger, den svært etterrettelige journalisten og kemalisten Ahmet Necdet Sezer, hadde lagt ned veto mot flere av regjeringens innstillinger og lovforslag. Det er ikke overraskende at militæret ville hindre Gül i å overta.

Kontrollerer myndighetene virkelig militæret?

Den 27. april, kort tid før parlamentets avstemning om ny president, offentliggjorde generalstabten en uttalelse på internett, der de slo fast at de væpnede styrkene var "sikre garantister for fortsatt sekularisme i Tyrkia", og at

de var fast bestemte på å "beskytte republikkens ufravikelige verdier". Denne "militære elektroniske innblandingen" fikk de forventede følgene: Forfatningsdomstolen erklærte valget av Gül ugyldig. En avgjørelse de fleste juristene anså for å være betinget av andre forhold enn dommernes juridiske kompetanse.

Generalstabens forsøk på å hindre valget av Gül som president var imidlertid mislykket. Statsminister Erdogan bestemte at nytt parlamentsvalg skulle avholdes 22. juli, og vant valget overlegent. Med 46,6 prosent av stemmene, økte AKP sin oppslutning fra 2002 med 12,2 prosent. Med dette resultatet i baklommen, kastet Erdogan sin kandidat inn i presidentvalgkampen igjen. Og Gül ble valgt til president 28. august, i tredje valgongang. Generalstabens boikottet innsettelsesseremonien av den nye presidenten. Det måtte en forverring av den kurdiske krisen til for å få en form for utvikling i en fastlåst situasjon. PKKs operasjoner i grenseområdene ga nemlig militæret en ypperlig mulighet til å legge press på regjeringen og AKP. Folkeopinionen var så oppglødd at Erdogan ikke så noen annen utvei enn å godta Yasar Büyükanits og militærets mobiliseringsforslag. For å forhindre at dette ble oppfattet som generalstabens avgjørelse, sørget AKP for å få gjennomslag i parlamentet for et lovforslag som ga militæret tillatelse til å utføre operasjoner i Nord-Irak. Det er altså fremdeles uklart hvem som sitter med makten i krisetider. Kontrollerer myndighetene virkelig militæret?

Styrkeforholdet mellom politikere og yrkesmilitære har endret seg betraktelig siden sommeren 2007. Analytikerne og de politiske kommentatorene er imidlertid uenige om generalstabens uttalelse på internett 27. april framskyndet AKPs valgseier. Historikeren Ayhan Aktar mener de "oppgitte velgerne" avgjorde valget: "I Anatolia tok velgerne truslene mot Gül som en fornærmelse, ettersom Gül kommer fra Kayseri."

Tarhan Erdem, Tyrkias mest kjente valganalytiker, er uenig med Aktar. I alle opinionsundersøkelsene utført av hans meningsmålingsinstitutt, hadde AKP allerede i februar 2007 mellom 45 og 50 prosent oppslutning. Selv om 27. april førte til en sympatibølge for AKP, var det ifølge Erdem Tyrkias gode økonomiske situasjon som gjorde at partiet vant valget.

I middel- og overklassen oppfattes AKP nå som det eneste konservative alternativet

Den økonomiske faktoren var også avgjørende øst i landet, mener Methin Münir, økonomijournalist i dagsavisen Milliyet. Han fulgte valgkampen i Gaziantep. Byen med omtrent én million innbyggere nær grensen mot Syria, har opplevd en økonomisk vekst som velgerne mener er et resultat av myndighetenes politikk. AKP har imidlertid også hatt stor framgang i de lite utviklede delene av Anatolia. Münir forteller at innbyggerne i disse regionene for første gang har fått skolebøker til barna, samt gratis helsevesen.² Alt dette har gjort AKP til det største partiet i de kurdiske regionene. Münir mener likevel at militæret også har bidratt til Erdogans seier. Truslene den 27. april skal ha gjort stor skade for det kemalistiske Republikansk folkeparti (CHP), som i litt for stor grad skal ha framstilt seg selv som "militærets sivile representant".

Tarhan Erdem mener at valgresultatene er et tegn på en betydelig politisk vending i middel- og overklassen, der AKP nå oppfattes som det eneste konservative alternativet. Ifølge Erdem kommer partiet til å sitte lenge ved makten dersom det klarer å beholde dette velgergrunnlaget. Det mener også

Münir, som likevel kommer med følgende nyansering: "Bare hvis AKP handler klokt." For valgseieren har gitt dette partiet en status som borgerlig parti, noe som automatisk fører til at båndene til de religiøse velgerne svekkes. Ifølge Münir vil det være galskap av statsministeren å skremme vekk sine nye velgere med en "islamistisk" politikk.

Det gamle borgerskapet føler seg truet av AKPs økende makt og det "unge" anatolske borgerskapet

Spørsmålet er om AKPs leder kommer til å handle rasjonelt. Hans motstandere hevder at han har en "skjult agenda". Ortodokse kemalister sprer også rykter om at det store målet til Erdogan og Gül er å innføre et system som minner om Iran. Denne mistanken forklarer hvorfor skautspørsmålet har dominert den politiske debatten helt siden regjeringen annonserte sitt prosjekt om en ny grunnlov. Det dreier seg ikke i så stor grad om hodeplagget til presidentfruen eller kemalistenes hovedprinsipp, sekularismen. Sakens kjerne er hvor mye makt kemalistene egentlig har. For de har nemlig ikke bare kontroll over militæret, men hele den såkalte "dype staten" (*derin devlet*), som innbefatter så vel de hemmelige tjenestene og politiapparatet som kemalistiske bastioner innen rettsvesenet, universitetene og byråkratiet.

Denne svært komplekse "maktblokken" representerer interessene til en elite som i lang tid har dominert landet. Historikeren Ayhan Aktar snakker om "hvite tyrkere" som føler seg truet av "anatolske negre". De sistnevnte har alltid blitt behandlet som "fattige slektninger i de rikes hus". Aktar sier spøkefullt at den kemalistiske eliten først vil akseptere Erdogan når "han barberer av seg barten, ber kona si dra til helvete og blir fotografert i armene til en modell". Historikeren viser imidlertid at det bak de kulturelle og sosiale forskjellene ligger rene interessekonflikter: Den gamle borgerklassen føler seg truet av AKPs økende makt og det "unge" anatolske borgerskapet.

Derfor oppfatter både sivile og militære kemalister grunnlovsreformene som en seriøs prøve på deres makt. Særlig ettersom islamistene har uttalt at de vil ha slutt på forbudet mot å gå med turban på de statlige universitetene.³ Mot slutten av september advarte hær sjefen general Basbur mot et "idéanarki". Han slo fast at "sekularismen er hjørnesteinen i alle Tyrkias prinsipper og verdier, og er hevet over enhver diskusjon".⁴

Hvor stor handlefrihet har militæret?

Spørsmålet er altså: Hvor stor handlefrihet har militæret? De fleste observatørene har ikke noe klart svar på dette. På den ene siden, mener de at ingen utenfra kan kjenne til generalstabens skjulte intensjoner, og at de væpnede styrkene ikke kommer til å gi fra seg makten uten kamp. På den andre siden, mener mange likevel at "folkets innblanding", ved valget, kan ha redusert militærets handlefrihet. Og militæret har uansett aldri villet holde makten direkte. De anser idealistisk sett sin egen rolle som en slags veiledningsinstans, som kun intervensjoner når det umodne folket ikke handler til sitt eget beste.

Basketballinteresserte Ayhan Aktar mener at "generalstaben har sett seg nødt til å gå over til soneforsvar". Dette er en taktikk som presser motstanderen til å gjøre feil, til å gå direkte til angrep på sekularismen (*laiklik*). Ettersom Erdogan og Gül hver dag understreker hvor viktig sekularisme er for dem, beskriver de en opphevelse av forbudet mot bruk av skaut som et angrep på grunnleggende verdier i kemaliststaten.

Forbudet mot skaut på tyrkiske universitet er imidlertid ikke knyttet til noen spesifikk lov, og grunnloven nevner heller ikke dette fenomenet. En avgjørelse i Forfatningsdomstolen i 1989 gjorde sekularismen til landets "fremste prinsipp innen det sosiale og kulturelle liv". Etter denne avgjørelsen står sekularismen høyere enn alt annet, og ingen kan "tilegne seg en frihet som ikke respekterer prinsippet om sekularisme".

Et annet viktig poeng er at det kemalistene kaller sekularisme ikke har noe med betydningen dette begrepet har i Frankrike, Tyskland eller Storbritannia å gjøre. *Laiklik* innebærer ikke separasjon av kirke og stat, men statlig kontroll av religionen. Dette var grunnen til opprettelsen av det statlige religionsdirektoratet (*diyanet isleri baskanligi* — DIB), som organiserer og overvåker den hanafitiske retningen innen sunni–islam. Direktoratet følger idealet om en homogen nasjon i betydningen "tyrkisk–islamsk syntese", som ble landets statsideologi etter militærkuppet i 1980, og som fremdeles er å finne i dagens skolebøker. DIB utnevner imamer og har ansvar for den obligatoriske religionsundervisningen i den offentlige skolen.

Sekularismen er kun et skalkeskjul for en annen tro: "kemalistreligionen"

Statsviteren Sahin Alpay beskriver DIB som et statlig instrument for sunnimuslimenes segregasjonspolitik. Og ettersom dette direktoratet finansieres av skattepenger, betaler alle ikke–sunniske tyrkere for å bli diskriminert: De anses som en slags "utlendinger" og stenges ute fra offentlig forvaltning. Selv ikke alevittene — den største muslimske minoriteten i Tyrkia — er anerkjent som en selvstendig religiøs gruppe.

Prinsippet om separasjon av kirke og stat er altså like fremmed for den kemalistiske staten som prinsippet om at alle religioner er likeverdige. Sekularismen er ikke annet enn et skalkeskjul for å beskytte en annen tro. I praktisk talt alle auditoriene i de tyrkiske universitetene henger nemlig pietistiske portretter av Atatürk. I det sekulære Tyrkia er "kemalistreligionen" overalt. I alle tyrkiske landsbyer står en byste av grunnleggeren av det moderne Tyrkia, og bildet hans er på alle pengesedlene. På skolen lærer barna om Kemal Atatürks liv slik europeiske barn for flere hundre år siden lærte legendene om de forskjellige helgenene. Og dersom noen stiller spørsmålsteget ved legenden om Atatürk, risikerer vedkommende å bli anklaget for blasfemi etter artikkel 301 i den tyrkiske straffeloven.⁵ Og selvfølgelig finnes det også et hellig sted dit de troende kan reise på pilegrimsferd — Atatürks mausoleum i hovedstaden Ankara.

Den første setningen i forordet til grunnloven henviser til "den udødelige leder og unike helt" Atatürk, hvis ideer er like grunnleggende for staten og nasjonen som hans "reformer og prinsipper". Slik gjøres en del av historien om til et grunnlovsprinsipp.

Ingen historiker nekter for at Kemal skrev historie da han etter 1. verdenskrig fikk på fote en frigjøringshær i kampen mot den greske invasjonen, skapte en stat på ruinene av det osmanske riket og dermed la grunnlaget for en ny nasjon. Metodene hans er imidlertid karakteristiske for epoken de ble utarbeidet i, en tid da nasjonalistiske og autoritære ideer vokste fram i Europa. Mustafa Akyol mener dette er grunnen til at den nye tyrkiske nasjonalismen også inneholdt "fascistiske trekk", som for eksempel "fabuleringer om den tyrkiske rasens overlegenhet".⁶

Helt fra begynnelsen av har militæret vært den autoritære tradisjonens bærebjelke. Generalstaben anser seg ikke bare for å være landets historiske frelsere, men også ansvarlige for sosiale endringer som ifølge forhenværende generalstabssjef Hilmi Özkök "var like viktig for Tyrkia som renessansen var for Vesten".⁷ Offiserene mener at kun militæret kan få til samarbeid i et delt samfunn. Derfor skal de takket være deres utdanning i militære akademier være immune mot "ytre ideologier" som kan "utgjøre en trussel mot militærets homogenitet".

En så autoritær modell kan bestå i all evighet. Kemalistenes triks er å karakterisere all motstand som "reaksjonær", som om den ville kaste Tyrkia tilbake til middelalderlignende tilstander.

Nå er det ikke så enkelt. Dagens grunnlovsdebatt gjør mange kvinner engstelige, selv de som er imot forbudet mot skaut. De frykter en kryptende "re-turbanisering", noe også sosiologen Sherif Mardin har påpekt: I tradisjonelle muslimske kretser kan det "sosiale presset" bli så kraftig at selv ikke-religiøse studenter vil gi etter.

Som for eksempel i Fener, et utfattig strøk i Istanbul, på sørbredden av elven Det gyldne horn, der ekstreme muslimer står svært sterkt. En av to kvinner her går med *carsaf*, et heldekkende svart skaut som bare lar ansiktet komme til syne, mens resten skjuler håret sitt under turbanen. De fleste mennene går med kalott og har skjegg slik en pietistisk muslim skal. Foran moskeen Ismail Aga selges kassetter og Cd-rom med predikanter fra Saudi-Arabia og krigere fra Afghanistan. Moskeens imam ble myrdet for ett år siden, og mordet er fremdeles ikke oppklart. Det tyrkiske politiet har ingen mulighet til å trenge inn i dette strøkets mysterier. Finnes det et autonomt "Islamistan" i Istanbul, er det helt klart her. Samtidig kan Fener by på steder der både ikke-muslimske utlendinger og tyrkiske menn kan spise midt i Ramadan. Fener er et særegent strøk, men det er ikke fiendtlig.

Slike steder gjør to ting helt klart: For det første at den passive motstanden til det "anatolske islam" ikke kan tuktes av statlig press, og for det andre at det religiøse spørsmålet har en sosial dimensjon. Endringene av tradisjonell oppførsel og tankegang er også her en utvikling som ingen undertrykkelse kan stanse. Likevel har frykten for en negativ utvikling fått tidligere kemalister fra venstresiden til ubevisst å dele de autoritære kemalistenes fantasier om å få fortgang i "moderniseringsprosessen".

Denne frykten gjør også noe med virkelighetsforståelsen. En studie finansiert av stiftelsen Tesev viser nettopp dette: I mai 2006 var 65 prosent av de spurte overbeviste om at stadig flere kvinner gikk med skaut.⁸ Den samme studien viste imidlertid at antallet kvinner som faktisk gikk med skaut hadde sunket med 9 prosent fra 1999 til 2006. I 1999 var det bare 27,3 prosent av kvinnene som viste seg offentlig uten skaut eller turban. I 2007 var denne andelen økt til 36,5 prosent.

Selv om skautet blir mindre vanlig, blir de som går med det i større grad synlige for byeliten. Årsakene er flukten fra landsbygda (fra Anatolia mot de store byene), anatolske bedriftslederes nye status på den sosiale rangstigen, samt den store mediedekningen av AKP-politikerne — og av konene deres. Venstresiden har uten tvil grunn til å være skeptiske: Til å begynne med vil opphevelsen av forbudet føre til at flere kvinnelige studenter går med skaut, fordi de tradisjonelle muslimske familiene vil legge press på døtrene i familien som studerer. Men er ikke det at venstresiden og feministene i så stor grad

frykter det "sosiale presset" et tegn på at de gir opp?

Det er ikke bare de beinharde kemalistenes skyld at dagens grunnlovsdebatt i så stor grad dreier seg om skaut og sekularisme. Regjeringen må også holdes ansvarlig for dette. AKP har unnlatt å forklare offentlig hvilken historisk begivenhet grunnlovsdebatten egentlig er. Samfunnet skal trekke opp de store linjene av en grunnlov som vil sette strek for den fastlåste og førdemokratiske kemalismen, og samtidig svare på tre sentrale spørsmål: Hvordan kan militæret kontrolleres av sivile myndigheter? Hvordan kan det autoritære forholdet mellom stat og individ gjøres mer demokratisk? Hvordan kan grunnloven skape respekt for de etniske, kulturelle og religiøse forskjellene som finnes i befolkningen?

Grunnloven av 1982 slår fast at Den tyrkiske republikkens fremste mål er "evig eksistens, velstand og materielt og spirituelt velvære". Den konstaterer videre at "nasjonens vilje er et absolutt imperativ", noe som forutsetter at nasjonen er homogen. Borgernes grunnleggende rettigheter avhenger slik av staten, de kommer fra staten. Og statens kontroll over innbyggerne er i siste instans garantert av militærets "veiledningsrolle".

Forskjellene fra en demokratisk grunnlov er åpenbare. AKPs nestleder Mehmet Firat sier at "den nåværende grunnloven er utformet for å beskytte staten mot folket, mens den nye grunnlovens mål er å beskytte individet mot staten". Det er ikke tilfeldig at Firat kom med denne uttalelsen foran ambassadører fra EU-land.⁹ Kan og vil AKP gjøre dette målet om til virkelighet? Observatørene er skeptiske, av to grunner. For det første er regjeringen under oppsikt av kemalistene, og observatørene tror ikke den har den nødvendige styrken til å avmilitarisere og liberalisere det tyrkiske styresettet. For det andre tror de ikke at AKP har klart å frigjøre seg fra den "nasjonalistiske og autoritære politiske kulturen det har vokst opp med".¹⁰

Få kan si mer om hva regjeringens egentlige agenda er enn Ergun Özbudun. Han er professor i grunnlovsrett, og har fått i ansvar å lede kommisjonen som skal utarbeide det nye grunnlovsforslaget. Özbudun kan ikke mistenkes for å ha islamistiske sympatier. I 2001 representerte han den daværende tyrkiske regjeringen foran Den europeiske menneskerettighetsdomstolen for å forsvare forbudet mot det islamistiske partiet Refah, der Erdogan og Gül hadde tatt sine første politiske skritt. Professor Özbudun vedgår imidlertid i dag at både Erdogan og Gül har forandret seg, og han mener at AKP er et konservativt parti som viser et ærlig ønske om demokratisering og medlemskap i EU. Den mye omtalte islamistiske "skjulte agendaen" anser han for å være et rykte satt ut av kemalistene.

I ånden og på papiret tar grunnlovsprosjektet utgangspunkt i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og avgjørelsene til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. Dette gjelder særlig for definisjonen av tanke- og ytringsfrihet og prinsippet om at den tyrkiske grunnloven skal være underlagt internasjonal humanitær rett. Det er også viktig for Özbudun at de militære domstolenes avgjørelser skal kontrolleres i siste instans av sivile domstoler. Han mener også at man kunne nærme seg en løsning på det kurdiske problemet ved å definere det tyrkiske språket som "administrativt språk", og slik åpne for bruk av andre "ikke-offisielle" språk, som kurdisk, i TV og radio og i skolen.

Den obligatoriske religionsundervisningen innført av militæret i 1982 skal bli frivillig, og grunnloven skal stadfeste hver borgers rett til å skifte religion.

Özbudun mener at forbudet mot bruk av skaut er et resultat av en "deformert oppfatning av sekularisme" og at det i tillegg er en krenkelse av individets rettigheter. Kommisjonen har foreslått en elegant løsning på problemet: Den nye grunnloven vil ikke godta "noen form for diskriminering på grunn av bekleddning [...] så lenge det ikke går imot Atatürks prinsipper og reformer".

Denne taktikken viser hvor forsiktig kommisjonen må være når den trer framover i den kemalistiske republikkens glasshus. Det er likevel uvisst hvilke av kommisjonens ideer som faktisk vil bli tatt med i grunnlovsforslaget som AKP-regjeringen kommer til å legge fram for parlamentet i vinter. Den endelige utgaven av grunnloven må godkjennes av parlamentet innen våren 2008, og deretter er det opp til folket å avgjøre ved folkeavstemning om den skal erstatte den gamle.

Det er lite trolig at den endelige grunnloven tar til seg alle de sekulære idealene til Özbudun. Lederen for religionsdirektoratet, professor Ali Bardakoglu, har allerede krevd at den obligatoriske religionsundervisningen opprettholdes. Argumentasjonen til Bardakoglu er avslørende: Frivillig religionsundervisning vil bare føre til "større forskjeller mellom elevene".¹¹ For dersom sunnimuslimenes religionsmonopol faller, er landets homogenitet truet ... En gyllen middelvei, som går midt mellom kemalistene og AKP, er også blitt foreslått, om enn med forsiktighet. Jurister fra den politiske venstresiden, religiøse minoriteter og tilhengere av en "demokratisk sekularisme" krever at det utformes et juridisk rammeverk for det religiøse mangfoldet. Det dreier seg alt i alt om å få en slutt på diskrimineringen av ikke-sunniske muslimer og andre religiøse minoriteter.

I denne konteksten viser intellektuelle, som har forsvart Erdogan og AKP mot den gamle kemalistiske garden, seg kritiske til regjeringen. Statsviteren Sahin Alpay, en respektert kronikør i avisen Zaman som har nære kontakter med regjeringen, kritiserer AKPs behandling av alevittene, som i juli hadde stemt for det kemalistiske partiet CHP fordi de oppfattet Erdogan som leder for et sunnittisk parti. Alpay mener at en "demokratisk sekularisme" kun kan garanteres dersom den nye grunnloven gir alevittene like rettigheter som sunnimuslimene.

Militærdommeren Ümit Kardas mener at grunnloven av 1982 må plukkes fullstendig fra hverandre. Han sier at denne teksten er et "instrument som ikke kan repareres", fordi den refererer til en epoke da militæret definerte nasjonen etter eget ønske. Denne holdningen er basert på hans egen erfaring. Etter kuppet i 1980 opplevde han som militærdommer angrepene på den kurdiske befolkningen på nært hold, og han sa opp stillingen sin. Han er en tilhenger av en europeisk sekularisme, og ønsker å legge ned religionsdirektoratet DIB, for dermed å gjøre slutt på den statlige religionskontrollen. Religionene vil ikke lenger finansieres av skattebetalerne, men utelukkende av gaver og stiftelser som burde kunne operere uavhengig av statlig kontroll.

Kardas' grunnlovsidealer er hva man kunne kalle "post-kemalistiske". Han vil ha en grunnlov der individuell frihet og borgerrettigheter ikke lenger vil begrenses av statens autoritære definisjon av disse begrepene. Han vil også svekke militærets innflytelse på sivilsamfunnet, ved å gjøre militærnekting mulig, og opprette en sivilteneste ved siden av militærtjenesten. Han går så langt som til å drømme om et militærvesen og et politivesen som vil rette seg etter demokratiske og borgerlige prinsipper, som ikke lenger vil fungere som "statens to knyttnever", først og fremst brukt for å kontrollere borgerne.

AKP fører en konsekvent nyliberal økonomisk politikk

Kardas forstår at AKP ikke kommer til å akseptere så radikale ideer i deres rene form. Han spør seg til og med om ikke partiets defensive holdning er et resultat av deres taktiske forbehold i konflikten med kemalistene. En annen årsak kan være en vilje til å skjule Erdogans hang til autoritære beslutninger. Denne tendensen har kommet klart fram ved flere anledninger, som når han anklagde de danske karikaturtegnere for ærekrenkelse for å ha vist og kritisert svakhetene hans (er ikke det karikaturtegnernes jobb?).

Spør man en oppriktig demokrat som Ümit Kardas hvilke politiske krefter som kan få igjennom en post–kemalistisk grunnlov, trekker han resignert på skuldrene. Selvfølgelig er en uavhengig post–kemalistisk venstreside nødvendig, men den ser man ikke mye til. Ved valget sommeren 2007 kunne man jo håpe at noen plasser i parlamentet ble besatt av kandidater som stilte som uavhengige, men selv ikke i det liberale Istanbul var dette tilfellet.

Sosiale problemer og politiske konflikter gir ofte god oppslutning til venstrepartiene, men i Tyrkia, der problemene og konfliktene blir stadig verre, er det ikke slik. AKP fører en konsekvent nyliberal økonomisk politikk. Avstanden mellom rike og fattige bare øker. Man kan knapt snakke om sosialpolitikk. Gjennomsnittsborgeren sliter med store gjeldsproblemer. Den økonomiske stabiliteten som ga Erdogan valgseieren er avhengig av utenlandsk kapital. Og likevel våger ingen på venstresiden å snakke høyt om økonomisk krise. For i en situasjon der befolkningen er i harmisk på grunn av "den kurdiske krisen", er det bare det høyreekstreme partiet MHP som ville tjene på det.

¹ Kemalistene er tilhengere av den sekulære og nasjonalistiske politikken til Mustafa Kemal Atatürk, som grunnla den tyrkiske republikken i 1923. Overs. anm.

² AKP fikk over 50 prosent av stemmene i Anatolia og ved Svartehavet, og kom helt opp i 56 prosent øst i Anatolia.

³ I Tyrkia brukes det tradisjonelle hodeplagget turban også av kvinner.

⁴ *Turkish Daily News*, Ankara, 25. september 2007.

⁵ Denne artikkelen dreier seg om "fornærmelse av den tyrkiske identitet", men for kemalistiske dommere er "tyrkisk identitet" og Atatürk én og samme ting.

⁶ *Turkish Daily News*, Ankara, 7. oktober 2007.

⁷ Ersel Atdinli, Nihat Ali Özcan og Dogan Akyaz, *The Turkish Military's March Toward Europe*, Foreign Affairs, London, januar–februar 2006.

⁸ Ali Carkoglu og Binnaz Toprak, *Religion, Society and Politics in a Changing Turkey*, Tesev Publications, Istanbul, 2007, s. 63

⁹ Today's Zaman, Istanbul, 20. september 2007.

¹⁰ Dugu Ergil, *Today's Zaman*, 23. september 2007.

¹¹ *Turkish Daily News*, 26. september 2007.

Published 2008–02–22

Original in German

Translation by G.U.

Contribution by Le Monde diplomatique (Oslo)

First published in *Le Monde diplomatique* (Oslo) 2/2008

© Niels Kadritzke/Le Monde diplomatique (Oslo)

© Eurozine